Metody i techniki badań nad rodzinami

7 września 2026

„Ankieta jest niezastąpiona w badaniach pedagogicznych jako narzędzie poznawania cech zbiorowości, faktów, opinii o zdarzeniach, danych liczbowych”[32]. Ankieta jest „techniką gromadzenia informacji polegającą na wypełnieniu, najczęściej przez badanego, specjalnych kwestionariuszy na ogół o wysokim stopniu standaryzacji w obecności lub częściej bez obecności ankietera”[33]. Cechy ankiety to[34]:

- stopień standaryzacji pytań,
- zakres i głębokość problematyki,
- zasady jej przeprowadzania i związane z tym różnice dystansu społecznego między badanym i badającym.

W badaniach zastosowano ankietę dla rodziców[35], którą przeprowadzono w czasie zebrania klasowego. Uczestniczący w zebraniu rodzic wypełniał ankietę na miejscu, a następnie otrzymywał formularz ankiety dla drugiego z rodziców, do wypełnienia w domu. Wypełnione ankiety zostały zwrócone następnego dnia przez dzieci.

Z dziećmi przeprowadzono cykl rozmów, dotyczących życia w rodzinie i pracy zawodowej rodziców. Dzieci wypowiadały się na temat codziennych obowiązków poszczególnych członków rodziny, ich podziału oraz pracy zawodowej rodziców.

Ważnym uzupełnieniem badań była analiza pisemnych wypowiedzi dzieci dotyczących akceptacji pracy zawodowej rodziców oraz jej wpływu na utrzymanie więzi emocjonalnej w rodzinie.

Sięgnięto także do opinii dzieci dotyczących ich pobytu w świetlicy szkolnej.

Kwestionariusz ankiety dla rodziców był podstawowym narzędziem badawczym, który w sposób istotny rzutował na jakość badań.

Staranne zaaranżowanie badań (sposób i miejsce ich rozprowadzenia i zbierania), jak również dbałość o wybór odpowiednich respondentów, przyczyniło się do sprawnego przeprowadzenia badań.

W ankiecie dla rodziców zawarto dwa rodzaje pytań, tj. pytania oddzielne dla ojca i oddzielne dla matki. Dotyczyły one w zasadzie tych samych zagadnień i koncentrowały się głównie na:

- wykształceniu, zajmowanym stanowisku, czasie pracy i jej zmianowości, sytuacji materialnej rodziny związanej z wykonywana pracą;
- wpływu pracy zawodowej na obowiązki wychowawczo-opiekuńcze i związki emocjonalne w rodzinie;
- funkcjonowaniu świetlicy szkolnej i ocenie rodziców jej działalności wychowawczo-edukacyjnej.

Pisemne wypowiedzi dzieci dotyczyły:

- rodziny i pracy mamy,
- świetlicy.

Trzy źródła wiedzy o tej samej codzienności

Ankieta dla rodziców, rozmowa z dziećmi i analiza ich pisemnych wypowiedzi nie są trzema wersjami tego samego narzędzia. Każda technika odsłania inny fragment doświadczenia. Kwestionariusz pozwala uporządkować informacje o godzinach pracy, sytuacji materialnej, podziale obowiązków i ocenach świetlicy. Rozmowa daje możliwość doprecyzowania znaczeń, kiedy dziecko odpowiada krótko albo używa pojęcia w nieoczekiwany sposób. Wypowiedź pisemna pozostawia natomiast zapis sformułowany przez dziecko we własnym tempie.

Zestawienie tych źródeł może ujawnić zgodność, ale również różnicę perspektyw. Rodzic może oceniać, że dobrze organizuje

opiekę, podczas gdy dziecko mówi przede wszystkim o tęsknocie za wspólną zabawą. Taka rozbieżność nie oznacza automatycznie, że jedna ze stron mija się z prawdą. Każda opisuje inny wymiar tej samej sytuacji: dorosły koncentruje się na zapewnieniu bezpieczeństwa i obowiązkach, dziecko na bliskości oraz dostępności rodzica.

Budowa ankiety a jakość odpowiedzi

Pytania kierowane osobno do matki i ojca umożliwiają porównanie ról bez zakładania z góry, że ich doświadczenia są jednakowe. Dla rzetelności ważne jest, aby pytania dotyczące tych samych zagadnień miały zbliżone brzmienie i zakres. W przeciwnym razie różnica odpowiedzi mogłaby wynikać z odmiennego sposobu pytania, a nie z rzeczywistego podziału odpowiedzialności.

Kwestionariusz powinien łączyć pytania zamknięte z otwartymi. Pierwsze ułatwiają policzenie powtarzających się odpowiedzi, na przykład rodzaju czasu pracy albo deklarowanej oceny świetlicy. Drugie pokazują uzasadnienie i język respondentów. Sama odpowiedź tak lub nie nie wyjaśnia, czy praca utrudnia kontakt z powodu późnych powrotów, zmęczenia, nieregularnego grafiku czy długiego dojazdu. Dopiero komentarz pozwala właściwie rozumieć zaznaczoną kategorię.

Sposób rozdania formularzy wpływa na kompletność danych. Wypełnienie pierwszej ankiety podczas zebrania szkolnego zwiększa szansę zwrotu, natomiast przekazanie drugiego formularza przez współmałżonka i dziecko tworzy dłuższą drogę. Może to tłumaczyć opóźnienia albo braki. W opisie metody warto zawsze odnotować, ile kwestionariuszy rozdano, ile wróciło oraz czy odpowiedzi pochodziły od obu rodziców z tej samej rodziny.

Rozmowa z dzieckiem wymaga innego języka

Dziecko w młodszym wieku szkolnym może dobrze opisać zdarzenie, lecz trudniej mu odpowiedzieć na pytanie abstrakcyjne o wpływ pracy zawodowej na więź emocjonalną. Pytania powinny więc odwoływać się do konkretnych sytuacji: kto odbiera je ze szkoły, co robi po lekcjach, kiedy rozmawia z rodzicem, czego chciałoby robić więcej. Z takich odpowiedzi badacz może ostrożnie wyprowadzać wnioski, nie wkładając w usta dziecka terminów, których ono samo nie używa.

Ważna jest neutralność osoby prowadzącej rozmowę. Sugerujące pytanie może skłonić ucznia do wyboru odpowiedzi uznawanej za oczekiwaną przez dorosłego. Dziecko może też chcieć chronić rodziców albo przedstawiać własny dom w dobrym świetle. Spokojny ton, brak oceny i zapewnienie, że nie ma odpowiedzi złych, pomagają ograniczyć tę presję. Nie usuwają jej całkowicie, dlatego wyniki należy interpretować z rozwagą.

Od zapisu do wniosku

Analiza materiału może rozpocząć się od stworzenia kategorii odpowiadających pytaniom badawczym: czas wspólny, korzyści materialne, zmęczenie rodziców, samodzielność dziecka, pomoc świetlicy i organizacja obowiązków. Następnie każdą wypowiedź przypisuje się do jednej lub kilku kategorii, zachowując jej pierwotny sens. Cytat jest ilustracją, ale nie zastępuje informacji o liczbie podobnych odpowiedzi.

Różne rodzaje danych wymagają różnych sposobów prezentacji. Liczebności można podać w tabeli, wypowiedzi otwarte omówić tematycznie, a pojedyncze cytaty wykorzystać do pokazania szczególnego punktu widzenia. Przy małej grupie lepiej podawać również liczby bezwzględne, ponieważ procent może tworzyć wrażenie większej dokładności, niż pozwala na to materiał.

Jedna odpowiedź w grupie osiemnastu dzieci ma duży wpływ na procentowy wynik.

Poufność jako warunek szczerej wypowiedzi

Oznaczenia literą i numerem chronią tożsamość respondentów w tekście, lecz same nie wystarczą, jeśli opis zawiera wiele szczegółów umożliwiających rozpoznanie osoby w małej społeczności. Materiał powinien być udostępniany tylko w zakresie koniecznym do analizy. Dziecko musi wiedzieć, po co prowadzi się rozmowę, a rodzic powinien znać temat badania i sposób wykorzystania odpowiedzi.

Poufność ma również znaczenie metodologiczne. Respondent, który obawia się ujawnienia odpowiedzi nauczycielowi, współmałżonkowi albo innym rodzicom, może unikać tematów trudnych. Jasne zasady zwiększają poczucie bezpieczeństwa i sprzyjają większej szczerości. W badaniu życia rodzinnego rzetelność nie zależy więc wyłącznie od konstrukcji formularza. Tworzą ją także relacja, sposób przechowywania materiału i odpowiedzialne formułowanie wniosków.

Sprawdzanie spójności analizy

Po utworzeniu kategorii warto ponownie przeczytać cały materiał i sprawdzić, czy nie pomijają one wypowiedzi niewygodnych dla początkowej tezy. Kategoria powinna wynikać z treści, a jej nazwa obejmować wszystkie przypisane przykłady. Jeżeli jedno zdanie pasuje do dwóch tematów, można oznaczyć je podwójnie, zamiast wybierać tylko ten, który wspiera oczekiwany rezultat.

Pomocne jest oddzielenie zapisu od interpretacji. W pierwszej kolumnie pozostaje dosłowna odpowiedź, w drugiej przypisana kategoria, a w trzeciej uwaga analityczna. Taki układ pozwala wrócić do materiału i sprawdzić, skąd wziął się wniosek. Przy

większym badaniu część wypowiedzi może niezależnie zakodować druga osoba. Różnice pokazują miejsca, w których definicje kategorii są niejasne.

Badacz powinien również obserwować własne założenia. Jeśli z góry uważa pracę obojga rodziców za źródło zaniedbania albo przeciwnie, za wyraz nowoczesności i samodzielności, może mocniej zauważać zgodne wypowiedzi. Krótka notatka o przewidywaniach sporządzona przed analizą pomaga później rozpoznać ten wpływ. Rzetelność polega między innymi na świadomym szukaniu danych, które komplikują pierwsze wyjaśnienie.

Ostatnim krokiem jest sporządzenie ścieżki od pytania badawczego do rezultatu. Dla każdego wniosku powinno być wiadomo, z którego narzędzia pochodzi, ilu respondentów go wspiera i czy pojawiły się wyjątki. Wniosek oparty na ankiecie rodziców nie może być przedstawiany jako opinia dzieci, a pojedyncza wypowiedź nie powinna zmieniać się w cechę całej grupy. Przejrzyste powiązanie źródła z twierdzeniem pozwala czytelnikowi samodzielnie ocenić jego siłę.

Warto zachować także pierwotną kolejność formularzy i daty zebrania materiału. Ułatwia to wyjaśnienie ewentualnych rozbieżności oraz sprawdzenie, czy późniejsze wydarzenie nie wpłynęło na część odpowiedzi.

Przypisy

1. M. Łopatkowa, Pedagogika serca, WSiP, Warszawa 1992, s. 87. ↩
2. T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998, s. 87. ↩
3. Ibidem, s. 86. ↩
4. Aneks, załącznik 2. ↩

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis pisanie prac z pedagogiki - fachowa pomoc w

pisaniu prac.